

ETHOS – PATHOS – LOGOS IN THE RELIGIOUS DISCOURSE OF FATHER CLEOPA

Paula Iustina Lohan
PhD., „Alexandru Ioan Cuza” University of Iași

Abstract: Rhetoric is one of the arts of using language in order to persuade. Aristotle demonstrated that persuasion is achieved by the rhetorician's personal character when the discourse is so expressed as to make us think him credible. As well, persuasion may come through the believers, when the speech stirs their emotions. Also, persuasion is effected through the speech itself when we have proved a truth with accuracy. In the religious discourse these three modes of persuasion – ethos, pathos, logos – are illustrated in different ways. In the case of Ilie Cleopa's discourse, the ethos shows the authority and honesty of the priest. Ilie Cleopa tries to convince the audience by using a specialized vocabulary and a some emotional and tactical scenarios that can persuade easily. His logos is full of citations from the Bible. The perfect model of argumentation requires Ilie Cleopa's ability to combine these three modes of persuasion efficiently.

Keywords: Rhetoric, Persuasion, Ethos, Pathos, Logos.

Aristotel¹ propunea o taxonomie a persuasiunilor: *extratehnice*, existente anterior, specifice discursurilor judiciare (legile), și *tehnice*, menite să solicite imaginația retorului. Cele tehnice corespund la rândul lor unor tipuri de dovezi: care formează caracterul retorului (ethos), mai apoi care vizează intensificarea sentimentelor auditorului (pathos), și cele care argumentează pe cale rațională (logos).

Ethosul este dimensiunea retorică concretizată în abilitatea oratorului de a fi credibil în fața auditoriului. Această dimensiune face apel la valori și la virtuți, urmărindu-se caracterul vorbitorului. Putem distinge două concretizări ale ethosului: ethos *prealabil*, preexistent actului discursiv, auditoriul cunoscând dinainte date ce țin de caracterul vorbitorului, și ethos *discursiv*, locutorul construindu-și imaginea concomitent cu rostirea discursului. Aceste două tipuri de ethos pot fi convergente/divergente, în măsura în care discursul confirmă/infirmă ceea ce auditoriul cunoștea anterior.

„Oratorul trebuie, într-adevăr, să inspire încredere: fără ea, discursul său nu merită credit.”² Autorii *Tratatului de argumentare* sunt de părere că funcțiile exercitate, dar și persoana oratorului, reprezintă un context a cărui importanță nu poate fi neglijată, influența sa fiind indubitabilă. „Membrii juriului vor aprecia în mod total diferit aceleași remarci pronunțate de judecător, avocat sau procuror. Dacă persoana oratorului furnizează un context discursului, pe de altă parte, acesta din urmă determină opinia pe care o vom avea despre ea. Ceea ce anticii numeau ethos oratoric se rezumă la impresia pe care oratorul, prin cuvintele sale, o dă despre el însuși.”³ Aceiași autori considerau că „un cleric monden sau necucernic este declamator, dacă urcă în amvon. (...) Există, dimpotrivă, și oameni evlavioși a căror prestață este, numai ea, de ajuns pentru a te convinge: doar ce se ivesc și întreaga suflare

¹Vezi în acest sens Aristotel, *Retică*, Ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftai, Editura IRI, București, 2004.

²Chaim Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012, p. 389.

³*Ibidem*, p. 390.

care urmează să-i asculte este mișcată din prima clipă și ca și convinsă prin simpla lor prezență; predica pe care au s-o rostească va face ce mai rămâne de făcut.”⁴

Cicero este cel care subliniază trăsăturile necesare unui orator: „unui orator i se cere agerime de dialectic, gândire de filosof, vorbire de poet, memorie de jurisconsult, glas de tragedian, gest ca la cel mai bun actor.”⁵

Pentru Meyer *ethosul* este expresia unui caracter politicos și civilizată, expresia bunului-simț și a înțelepciunii. Acesta se prezintă ca virtute, dovedind forță, care poate fi fizică, pe motiv de vârstă, de aspect, de sănătate, și morală, pentru că avem simțul esențialului care inspiră respect, deci forță de convigere. Funcția *ethosului* este de a inspira comunitatea, comunitate care ar putea considera retorul model. De asemenea „*ethos-ul* este sinele. Sinele este refularea corpului într-o identitate personală abstractă. *Ethos-ul* acoperă atât competența oratorului, cât și caracterul și umanitatea sa, care îl apropie de auditoriu.”⁶

Ethosul oratorului discursului de expresie religioasă vizează și înțelepciunea. Chiar dacă este dotat sau nu cu elocință, retorului creștin i se cere să aibă înțelepciune. „Pe de altă parte, acela care varsă șuvoaie de elocință nechibzuită este de evitat cu atât mai mult cu cât auditoriul se amuză cu lucrurile pe care este inutil să i le spună un atare om și, fiindcă îl aude că vorbește bine, consideră și că spune adevărul.”⁷ Ascultătorilor li se transmite plăcere dacă li se vorbește cu elocință, dar mântuirea – afirmă Sfântul Augustin – este transmisă de oratorii înțelepți: „Or, după cum adesea trebuie luate medicamente amare pentru însănătoșire, tot astfel trebuie evitată mereu o dulceață primejdioasă.”⁸

Pathosul este cea de-a doua dimensiune retorică materializată în capacitatea de a sensibiliza inducând emoții, stări de spirit. Prin apelul la emoții se urmărește un mijloc de a provoca acțiunea, nu doar schimbarea opiniei. Acest mijloc de persuasiune devine eficient în plan discursiv, tocmai de aceea emoțiile sunt acuzate de manipulare.⁹

Pentru Meyer pathosul este modul în care receptorul „suferă” problema la care este supus sau în legătură cu care i se cere să se pronunțe. „Pathosul seamănă aproape cu un șoc, în orice caz este tot ceea ce afectează auditoriului și-i modifică judecata, prin urmare. De unde importanța de a miza pe efectele sale, cu scopul de a provoca o reacție, un răspuns pe care oratorul îl speră conform cu ceea ce el dorește.”¹⁰

Strategiile persuasive sunt cele care realizează puntea de legătură între sine (*ethos*) și ceilalți (*pathos*) prin intermediul *logosului*. Termenul grecesc *logos* cuprinde și alte sensuri decât „rațiune”, și desemnează și „discurs/vorbire”. Aristotel considera că orice comunicare ar putea fi realizată doar prin această strategie, dar datorită „slăbiciunii” omenești trebuie să se recurgă și la celelalte două metode persuasive. Pentru Meyer *logosul* este locul în care se negociază și se traduce diferența întrebare – răspuns. „Dacă cineva scrie sau vorbește, este pentru că acesta are o întrebare în minte, ba chiar o problemă de rezolvat. A argumenta este astfel inerent naturii discursului, utilizării și contextualizării sale intersubiective. *Logosul* servește la a chestiona și la a răspunde și chiar a exprima o întrebare.”¹¹ Gheorghe M. Ștefan, în lucrarea *Ethos, Pathos, Logos*¹², afirmă că *logos-ul* nu poate greși pentru că el își poartă cu

⁴*Ibidem*, p. 389.

⁵ Cicero, *De oratore*, Editura Casei Școalelor, București, 1925, I, p. 47.

⁶ Michel Meyer, *Principia Rhetorica – Teoria generală a argumentării*, traducere de Aurelia Stoica. Studiu introductiv de Constantin Sălăvastru, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010, p. 204.

⁷ Sfântul Augustin, *De doctrina christiana: introducere în exegeza biblică*, (note de lectură), Traducere de Marius Ciucă Humanitas, București, 2002, p. 283.

⁸*Ibidem*, p. 285.

⁹ Manipularea este o încălcare a normei și depinde de abilitatea decodicatorului să evalueze gradul de sinceritate, examinând natura argumentării sau comparând afirmațiile cu propriile cunoștințe despre lume. Manipularea poate fi de ordin intern sau extern. Vezi în acest sens, Vincenzo Lo Cascio, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, Editura Meteora Press, București, 2002, pp. 95-96.

¹⁰ Michel Meyer, *op. cit.*, p. 226.

¹¹*Ibidem*, pp. 210-226.

¹²Gheorghe M. Ștefan, *Ethos, Pathos, Logos*, Editura All, 2010, p.80.

sine instrumentele prin care adevărul¹³ poate fi distins de fals. Astfel putem concluda că logosul desemnează recursul la rațiune.

„Acela care instruieste va evita deci orice cuvânt care nu instruieste și, dacă în locul acestor cuvinte poate spune altele, care sunt înțelese în întregime, le va alege mai degrabă pe acestea din urmă; dacă însă nu poate, fie că nu există, fie că nu îi vin în acel moment în minte, va utiliza chiar și cuvinte mai puțin corecte, cu condiția totuși ca ideea să fie transmisă și învățată corect.”¹⁴

M. Meyer¹⁵ găsește echivalente triadei *ethos-pathos-logos*.

<i>Modelul</i>	<i>Eul</i>	<i>Quaestio</i>	<i>Celălalt</i>
<i>Aristotel</i>	Ethos	Pathos	Logos
• <i>Buhler</i>	Expresie	Denotație	Persuasiune/emo ție
<i>Jakobson</i>	Emitător	Mesaj	Receptor
<i>Austin</i>	Ilocuționar	Locuționar	Perlocuționar

Modelul perfect de argumentare este cel care garantează echilibrul celor trei dimensiuni retorice: *ethos*, *pathos*, *logos*. Orice preferință pentru una dintre aceste componente are ca rezultat un dezechilibru discursiv. O atenție exagerată acordată *ethosului* supralicitează problema morală a subiectului, favorizarea *pathosului* este strâns legată de manipulare și de propagandă, pe când situarea *logosului* mai presus de *ethos* și *pathos* a condus spre o viziune carteziană asupra limbajului. Un retor persuasiv trebuie să fie credibil din punct de vedere etic, apoi să miște afectiv auditorul, pentru ca în final să argumenteze și să convingă rațional. Dacă ar fi lipsit triada *ethos-pathos-logos* din discursul religios, poate creștinismul nu s-ar fi impus ca religie dominantă.

În cele ce urmează propunem o analiză a dimensiunilor retorice *ethos*, *pathos* și *logos* ilustrate în discursul religios al părintelui Ilie Cleopa¹⁶ de-a lungul celor cincizeci și șase de predici. În rândul acestora se remarcă o sensibilizare facilă a credincioșilor prin intermediul *ethosului*.

Ethosul - imaginea părintelui Ilie Cleopa - se conturează prin raționamente deductive. Plecând de la premisa că părintele Cleopa a fost stareț la Mănăstirea Sihăstria credincioșii înțeleg că personalitatea acestuia era demnă de credibilitate, iar discursul său era apt de persuadare prin intermediul *ethosului*. În cazul părintelui Cleopa *ethosul* discursiv vine în siajul celui prealabil, imaginea creată anterior discursului confirmând cele cunoscute. În discursul religios al Părintelui Cleopa cele două tipuri de *ethos* converg de fiecare dată, chiar dacă *ethosul* prealabil cântărește mai mult decât *ethosul* discursiv, având autoritate instituțională.

¹³Sfântul Augustin vorbește despre retorică ca despre o știință pusă în slujba adevărului: „Motivul este că, o dată ce arta retorică este un instrument de persuasiune având ca obiect și enunțuri adevărate, și enunțuri false, cine ar îndrăzni să spună că în fața minciunii adevărul este dator să îi lase neînarmați pe apărătorii lui? – aceasta pentru ca, vezi bine, oratorii care încearcă să facă niște enunțuri false credibile să știe să își facă auditoriul fie binevoitor, fie atent, fie receptiv printr-un exordiu, iar apărătorii adevărului nu? Primii își vor putea nara succint, clar și veridic enunțurile lor false, iar ceilalți vor nara adevăruri astfel încât să te cuprindă plictiseala auzindu-le, să nu le poți înțelege, iar în final să nu îți vină să le crezi? Primii vor asedia adevărul cu argumente înșelătoare și vor face aserțiuni false, iar ceilalți nu vor putea nici să apere adevărurile, nici să respingă minciunile? Primii își vor înspăimânta, întrista, amuza, îndruma cu energie auditoriul abătându-i cugetul și împingându-l spre eroare, iar ceilalți vor dormita înceți și reci în slujba adevărului? Cine este atât de nebun încât să ia așa ceva de bun? Deci, dat fiind că darul cuvântării, care are cea mai mare putere de persuasiune fie a falsului, fie a adevărului, este la îndemâna ambelor părți, de ce să nu fie asumat prin studiu și de oamenii cumsecade, ca să lupte pentru adevăr, dacă oamenii răi îl folosesc ca să obțină câștiguri perverse și deșarte, spre folosul nedreptății și al erorii?” (Sfântul Augustin, *De doctrina christiana: introducere în exegeza biblică*, traducere de Marius Ciucă, Editura Humanitas, București, 2002, p. 275-277).

¹⁴ Sfântul Augustin, *op. cit.*, p.309.

¹⁵ Michel Meyer, *Questions de rhétorique : langage, raison et seduction*, Paris, Librairie Générale Française, 1993, p. 23 apud Daniela Roventa-Frumușani, *Argumentarea, modele și strategii*, Editura BIC ALL, București, 2000, p. 14.

¹⁶Ilie Cleopa, *Predici la duminicile de peste an*, Ediția a 4-a, Vânători, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010.

Autoritatea și competența, modul în care percep credincioșii inteligența, expertiza și cunoștințele preotului, ocupă un rol important în conștiința credincioșilor. De-a lungul discursului religios al Părintelui Cleopa se pun în evidență cunoștințele părintelui:

- „Dar dezbinările religioase nu s-au oprit aici. Începând din secolele XVIII și mai ales XIX, au apărut în America și în apusul Europei noi grupări religioase rupte din trupul Bisericii apostolice, numite secte.” (Cleopa 2010:55)

- „Vedeți, frații mei, ispita slavei deșarte cum a îndrăznit a se apropia chiar și de ucenicii Domnului? Nu este de nici o mirare acest lucru, căci diavolul încă în Rai fiind a ispitit pe protopărinții noștri Adam și Eva tot cu ispita mândriei și a slavei deșarte. Că auziți ce spune șarpele Evei: Nu, nu veți muri! Dar Dumnezeu știe că în ziua în care veți mânca din el vi se vor deschide ochii și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul (Facere 3, 4-5).” (Cleopa 2010:351)

Din perspectiva dimensiunii etice, observăm că la părintele Cleopa referirea la propria persoană este asociată cu utilizarea persoanei I și cu invocarea experienței personale ca simplu exemplu, ca tip de mărturie: „Să păstrăm cu râvnă evlavia și exemplul personal al **părinților noștri, al mamelor, al monahilor, al duhovnicilor și sfinților noștri.**” (Cleopa 2010:148)

În discursul religios al Părintelui Cleopa în prim plan este **pathosul**, a cărui menire în acest context este de a convinge. Părintele Cleopa apelează la argumente de natură afectivă în vederea atingerii scopului, se recurge la sentimentele credincioșilor pentru a obține reacțiile dorite de la aceștia.

Construcția discursivă a pathosului utilizează o serie de mijloace retorice, vizibile în discursurile religioase din toate cele cincizeci și șase de predici duminicale. Printre acestea observăm scenarii voit emoționale și un lexic specializat al afectelor.

a. Lexic specializat al afectelor:

- „**Cît de mult** are de învățat fiecare din noi, din acest exemplu zguduitor de **reîntoarcere sinceră** la Hristos a acestor două **suflete** și de **retrăire adevărată** în El, prin biruința puternică a Sfintei Învierii! **Cît de mult** ar trebui noi să ne revizuiim gândurile, simțirile și purtările și să ne apropiem cu inima înfrîntă și smerită, cu **inima plină de credință și dragoste** de Potirul Sfintei Împărtășanii, ca să-L primim pe Hristos Domnul nostru **Cel pururea viu** și gata oricînd să se sălășuiască între noi, precum spune așa de limpede în Sfînta Sa Evanghelie: **Cel ce mănîncă Trupul Meu și bea Sîngele Meu, rămîne întru Mine și Eu întru el** (Ioan 6, 56).” (Cleopa 2010:14)

- „Viața pămîntească este scurtă și **plină de suferință și amăgitoare**, iar viața cerească este **binecuvîntată și plină de fericire veșnică**. Să părăsim păcatele care ne orbesc și **neucid sufletul** și să ne reîntoarcem la Hristos. **Nu-i de ajuns** să facem o cruce și să zicem: "Doamne, Doamne!" Ni se cere o **profundă înnoire duhovnicească** a vieții. Ni se cere să **aruncăm de pe ochii sufletului țina patimilor** de pînă acum, spălîndu-ne la apa Siloamului, adică la baia spovedaniei, apoi să intrăm sub ascultarea lui Hristos și a Bisericii pe care a întemeiat-o pe pămînt. Smerindu-ne, rugîndu-ne, împăcîndu-ne unii cu alții, mergînd regulat la biserică, făcînd milostenie după putere, crescîndu-ne copiii în **dreapta credință și în iubire de Dumnezeu**, devenim **creștini buni, fii adevărați ai Bisericii Ortodoxe și moștenitori ai împărăției Cerurilor**. Amin.” (Cleopa 2010:50-51)

- „Nu este om în trup care să poată vedea **chinurile iadului și să nu moară de frică și durere.**” (Cleopa 2010:65)

- „În alt loc, Mîntuitorul arătînd greutatea păcatului cu gîndul, zice: **Oricine se mînie pe fratele său vrednic va fi de osîndă** (Matei 5, 22); și iarăși: **Oricine urăște pe fratele său, ucigaș de oameni este** (I Ioan 3, 15). Iată dar că și un **singur gînd de ură** asupra fratelui nostru ne face ucigași de oameni. De aceea Iisus Hristos, fiind Dumnezeu adevărat și **știutor al inimilor omenești și al gîndurilor minții**, adeseori mustra pe farisei și pe cărturari, vîzînd în mintea și inimile lor gînduri de ură, de zavistie, de viclenie, de fătărnicie, de slavă deșartă, de mîndrie, de desfrînare și altele de acest fel.” (Cleopa 2010:106)

b. Scenarii voit emoționale:

- „Iar dacă Toma s-a îndoit de Învierea Domnului, după ce și-a pus mîna în coasta Lui, s-a căit de necredința sa și, **căzînd în genunchi, și-a mărturisit cu lacrimi credința** și păcatul său, prin aceste cuvinte: **Domnul meu și Dumnezeu meu!**.” (Cleopa 2010:18)

- „Chiar în acel moment, acela se strecura prin mulțime către dînsul, i-a ieșit înainte și s-au îmbrățișat, zicînd încet: **"Hristos a înviat!"** După **răspunsul plin de dragoste** al vecinului: **"Adevărat a**

înviat!", a adăugat cu și mai multe lacrimi în ochi: "**Iartă-mă, dragul meu, iartă-mă!** Nu se va mai întâmpla niciodată felul cum m-am purtat cu tine." (Cleopa 2010:13)

• „Iar fiindcă era legat **în lanțuri de fier și nu putea să-și plece genunchii săi** la rugăciune a zis: Dar acum îmi plec genunchii inimii mele, rugînd bunătatea Ta." (Cleopa 2010:204)

S-a observat că în discursul religios al Părintelui Cleopa predomină emoțiile pozitive, lipsindu-i elementele de polemică:

c. „Căci **dragostea dumnezeiască** nu se poate părăsi niciodată." (Cleopa 2010:25)

d. „Pe Golgota **sfințele femeii** mironosițe, împreună cu **apostolul nemuritoarei iubiri**, erau, de asemenea, singurii martori ai răstignirii Domnului nostru Iisus Hristos." (Cleopa 2010:25)

e. „**Să iubim curat** pe toți oamenii, **să iertăm și să ajutăm** după putere pe toți." (Cleopa 2010:65)

f. „Să ne temem de Dumnezeu, **frații mei**, să ne temem de judecată și de orice păcat. Să alungăm pe diavoli dintre noi și **păcatele din inimile noastre**, prin **pocăință adevărată și viață curată**, prin spovedanie, rugăciune, ascultare și iubire în Hristos. Să ne îndreptăm acum cât mai sîntem în trup, că după moarte și mai ales după Judecata de apoi, nimeni nu mai poate schimba nimic." (Cleopa 2010:104)

g. „La această întrebare ne răspunde Sfîntul Apostol Pavel, zicînd: **Dragostea este legătura desăvîrșirii** (Coloseni 3, 14). Adică cel ce are desăvîrșită **dragoste** față de Dumnezeu și de aproapele său, unul ca acesta a ajuns la fapta cea mare a desăvîrșirii în viața sa." (Cleopa 2010:146)

h. „De aceea, **frații mei**, vă îndemn să **iubiți pe Dumnezeu și Biserica Lui**. **Iubiți** pe păstorii Bisericii, ascultați de ei și vă rugați pentru ei, ca niște fii sufletești, că ei priveghează pentru sufletele voastre, ca cei ce vor da seamă (Evrei 13, 17). (...) Nu uitați să pomeniți pe preoți la rugăciunile voastre, **din dragoste și din datorie**, că sînt sfințiți de Hristos și poartă în ei Harul Duhului Sfînt." (Cleopa 2010:154)

În discursul religios al Părintelui Cleopa emoțiile sunt adesea exprimate prin structuri sintactice exclamative:

• „Hristos a înviat! (Cleopa 2010:9),

i. „Iar el a răspuns: "Eu sînt Hristos, Mîntuitorul lumii!" "Dar cine ți-a rupt cămașa?" întrebă sihastrul. Iar Domnul i-a răspuns: "Mi-a rupt-o Arie, ereticul! (Cleopa 2010:57)

j. „Nu mai plîngeți! Apoi, la porunca lui, s-au întors fugind, și au spus apostolilor că Hristos a înviat, nu mai este în mormînt!" (Cleopa 2010:26)

k. „Iartă-mă de necredința mea!" (Cleopa 2010:49)

Se utilizează în mod frecvent formulele „**iubiți credincioși**” - „**Iubiți credincioși**”(Cleopa 2010:24), și „**frații mei**” pentru a impune schimbarea atitudinii - „**Vă rog, frații mei**, să fugiți ca de moarte de păcatul vicleniei și al fățarniciei și ce aveți în inimă aceea să aveți și pe buze. Să nu fim fățarnici în fapte și în cuvinte, ca să nu cădem în osînda lui Iuda vînzătorul. Să vă creșteți copiii în frica de Dumnezeu, învățîndu-i să nu spună minciuni, să asculte, să iubească Biserica, rugăciunea, milostenia și citirea cărților sfinite." (Cleopa 2010:243). Părintele Cleopa stabilește o relație deschisă cu credincioșii și, prin aceste adresări familiare, își verifică receptorul, implicându-l direct în discurs. Poate fi interpretată și ca strategie de captare a atenției în unele cazuri.

Dimensiunea retorică a **logosului** a beneficiat de o oarecare libertate de expresie în cazul discursurilor religioase ale părintelui Cleopa. Părintele Cleopa nu adopta un stil sobru și riguros. Acesta preferă limbajul familiar, pe înțelesul credincioșilor. Se observă un câmp lexical bogat al termenilor religioși.

• „Să luăm deci aminte la noi și la familiile noastre **ortodoxe**. Înmulțirea **sectelor** este un semn văzut **apocaliptic**, care prevestește **sfîrșitul veacurilor**." (Cleopa 2010:55)

• „Rugăciunea este cea mai prețioasă vorbire duhovnicească în **limba Duhului Sfînt**." (Cleopa 2010:65)

• „Vrem să vorbim **limba îngerilor**, care este cea mai frumoasă? Să ne rugăm din inimă cu smerenie și lacrimi și să lăudăm pe Dumnezeu acasă și în Biserică." (Cleopa 2010:65)

• „Aceasta o dovedește la noi numărul mare de **mănăstiri** și **schituri** peste o mie începînd din secolul IV pînă astăzi, numărul mare de **sihaștri** și **chilii pustnicești**, ca și marea vocație ce o au românii dintotdeauna pentru **monahism**. **Monahii** sînt considerați niște eroi ai **Duhului**." (Cleopa 2010:146)

Uneori se face trimitere explicită chiar la limba maternă a părintelui, dar și a credincioșilor. Nu lipsește apelul la Divinitate, terminologia și actele de limbaj (de exemplu, binecuvântarea) care amintesc de funcția *magică sau incantatorie* a limbajului stabilită de Jakobson¹⁷.

- *„Dumnezeu ne-a dat fiecăruia la îndemână limba noastră maternă, care este mijlocul cel mai bun și cel mai potrivit pentru a ne face să înțelegem tot ce El ne descoperă. Ori, prin mijlocirea bolboroselilor, Dumnezeu mai mult ne-ar încurca decât ne-ar lămuri.”* (Cleopa 2010:60)
- *„Căuta-voi spre voi și vă voi binecuvînta.”* (Cleopa 2010:185)

Solemnitatea și accesibilitatea sunt variantele între oscilează discursul religios al Părintelui Cleopa. Adesea părintele utilizează elemente deictice textuale menite să structureze discursul:

- *„În cele ce urmează dorim să arătăm pe scurt cu ce fel de trup vor învia sfinții și dreptii lui Dumnezeu, precum și păcătoșii, în ziua învierii cea de obște de la sfârșitul lumii. Despre acestea vorbind, aducem în mijloc cuvîntul Sfintei Scripturi, care arată că patru vor fi însușirile și darurile sfinților și ale dreptilor la învierea cea de apoi.”* (Cleopa 2010:11)
- *„Să ne întoarcem acum la cuvîntul nostru, despre desăvîrșirea omului.”* (Cleopa 2010:145)
- *„Dar să mergem mai departe pe drumul cuvîntului spre a auzi ce zice Sfînta Evanghelie: Auzind cei zece, au început a se mînia pe Iacob și pe Ioan (Marcu 10, 41).”* (Cleopa 2010:353)
- *„Iată o istorioară adevărată despre doi creștini certați unul cu altul, care s-au împăcat în noaptea de Înviere.”* (Cleopa 2010:12)

Discursul religios al Părintelui Cleopa argumentează prin apelul la scrierile sfinților – argument al autorității - în vederea convingerii credincioșilor. O particularitate a discursurilor religioase ale părintelui Cleopa este preferința pentru argumentare prin citate biblice și patristice, care conferă credibilitate, autoritate. Citatul Părintelui Cleopa are și rolul de a asigura adeziunea credincioșilor la ideile propuse de părinte. Convingerea credincioșilor este indirect guvernată de puterea textelor citate. Părintele Cleopa urmărește să transfere informația de ordin sacru către realitatea imediată făcând apel la autoritatea scrierilor patristice și biblice:

a. Citate patristice:

- *„Iar Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: Am lepădat povara postului, dar n-am lepădat și rodul postului.”* (Cleopa 2010:12)
- *„Să auzim acum și pe dumnezeiescul părinte Chiril al Alexandriei, care zice despre muncile veșnice ale iadului: ”Mă înfricoșez de gheenă, că fără de sfîrșit este.”* (Cleopa 2010:100)

b. Citate biblice:

- *„Zice Sfîntul Apostol Pavel: Oricine se luptă, se înfrînează de la toate (I Corinteni 9, 25).”* (Cleopa 2010:12)
- *„Marele Apostol Pavel zicea că roadele Duhului Sfînt sînt: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blîndețele, înfrînarea, curăția (Galateni 5, 22-23).”* (Cleopa 2010:60)

Utilizând această dimensiune retorică a logosului, părintele Cleopa nu poate fi contrazis deoarece citatul are o structură fixă ce nu poate suferi modificări sau interpretări, astfel explicându-se abundența trimiterilor la diferite scrieri religioase. Prin folosirea citatelor se observă intenția părintelui de a forma o conduită morală, de a informa, de a lămuri și nu în ultimul rând de a convinge. Funcției persuasive a citatelor părintelui Cleopa i se alătură funcția teologică ce ilustrează dimensiunea retorică a ethosului.

Observăm că limba părintelui Cleopa, imaginată de o voce caldă a starețului, păstrează aparența obiectivității și este accesibilă. Dar în aceste discursuri religioase logossul nu se

¹⁷ Roman Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Éditions de Minuit, Paris, 1963, p. 217.

rezumă la funcția sa minimală, aceea de a comunica idei sau atitudini. Din limbaj observăm demersul gândirii teologice a starețului.

În urma analizei dimenisunilor retorice din discursul religios al Părintelui Cleopa, am observat o structurare aparte a acestuia, cu ajutorul unor tehnici și strategii argumentative complexe. Discursul religios al Părintelui Cleopa este caracterizat printr-o accentuată actualitate, atât sub aspectul conținutului, cât și al formei de prezentare. Starețul moldovean își structurează discursul pentru împlinirea scopului religios-moral, dar nu pierde din vedere realitățile vieții cotidiene, adaptându-și cuvântul în funcție de contextul de comunicare. Părintele Cleopa își adecvează discursul ținând cont de capacitatea de receptare a credincioșilor în vederea obținerii adevărului. Utilizând în argumentarea sa triada ethos-pathos-logos, predica părintelui depășește cu mult nivelul unui simplu material informativ.

BIBLIOGRAPHY

Aristotel, *Retorica*, Ediție bilingvă, traducere, studiu introductiv și index de Maria Cristina Andrieș, Note și comentarii de Ștefan Sebastian Maftעי, Editura IRI, București, 2004.

Chaïm Perelman, Lucie Olbrechts-Tyteca, *Tratat de argumentare. Noua retorică*, Editura Universității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2012.

Cicero, *De oratore*, Editura Casei Școalelor, București, 1925, I.

Gheorghe, M. Ștefan, *Ethos, Pathos, Logos*, Editura All, 2010.

Lo Cascio, Vincenzo, *Gramatica argumentării. Strategii și structuri*, Editura Meteora Press, București, 2002.

Meyer, Michel, *Principia Rhetorica – Teoria generală a argumentării*, traducere de Aurelia Stoica. Studiu introductiv de Constantin Sălăvastru, Editura Univesității Alexandru Ioan Cuza, Iași, 2010.

Roman, Jakobson, *Essais de linguistique générale*, Éditions de Minuit, Paris, 1963.

Rovența-Frumușani, Daniela, *Argumentarea, modele și strategii*, Editura BIC ALL, București, 2000.

Sfântul Augustin, *De doctrina christiana: introducere în exegeza biblică*, (note de lectură), Traducere de Marius Ciucă Humanitas, București, 2002.

Izvoare

Cleopa, Ilie, *Predici la duminicile de peste an*, Ediția a 4-a, Vânători, Editura Mănăstirea Sihăstria, 2010.